

ЗАЛПУХА А.Г.,
Дніпровський політехнічний коледж, м. Дніпро, Україна
МАСЮК Н.О.,
Викладач економічних дисциплін вищої категорії
Дніпровський політехнічний коледж, м. Дніпро, Україна

ВІДБУДОВА ТА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Економіка України упродовж останніх років, попри наявні вади сировинної споживчої моделі розвитку, довела, що здатна тримати удар та адаптуватися до суттєвих форс-мажорних обставин.

З 2014 року економіка України функціонувала в умовах гібридної війни РФ проти України та, виявивши відносну стійкість, швидко перейшла від фази кризи до фази відновлювального зростання. Ще після першої фази війни на Донбасі (у 2014 р.) в публічному просторі дискутувалося питання про зміну акцентів економічної політики задля більш ефективного протистояння агресору.

Довідково: За 2016–2019 роки ВВП України збільшився на 12% (за 2014–2015 роки скоротився на 15,8%). Упродовж 2021 – на початку 2022 років економіка долала наслідки триваючої пандемії COVID-19 і, ще не відновившись повністю після шоку гібридної війни, розв'язаної РФ 2014 року, будучи ослабленою додатково пандемією, проте завдяки антикризовим та стимулюючим програмам Уряду демонструвала успішну адаптацію до функціонування в умовах обмежень, викликаних запобіжними заходами карантину, а також здатність поглинати шоки зростання світових цін на енергоносії та продовольство без порушення макростабільності та позитивної динаміки розвитку.

Серед найбільш ефективних Урядових рішень, слід назвати:

- програми з підтримки бізнесу (бізнес отримав 65 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» та 6,5 млрд грн за карантинними програмами);
- заходи із фінансової підтримки створення робочих місць (створено 400 тис. нових робочих місць);
- ефективне управління держвласністю та приватизація, зокрема, впроваджувалась реформа корпоративного управління на суб'єктах господарювання державного сектору економіки, у тому числі в топ-15 держкомпаній, в результаті чого держава отримала десятки мільярдів гривень у вигляді сплати дивідендів, понад 5 млрд грн надійшло до держбюджету за рахунок активізації процесів приватизації.

Як наслідок – Україна завершила 2021 рік з рекордним ВВП у \$200 млрд, \$6,7 млрд прямих іноземних інвестицій та зростанням на 34,7% експорту 3 ПРОЕКТ товарів на послуг.

Все це дало змогу покращити добробут населення – реальне зростання середньої номінальної заробітної плати штатних працівників становило 10,5%, загалом реальні наявні доходи населення збільшились на 4,3%.

Унаслідок повномасштабної війни, розв'язаної РФ, економіка України зазнала змін.

Уже більш як пів року російська армія щодня нищить об'єкти військової та цивільної інфраструктури. Станом на 22 серпня 2022 року прямі збитки від руйнувань фахівці оцінили в понад 110 млрд доларів (~2,9 трлн грн). А вже у вересні в Міністерстві захисту довкілля та природних ресурсів України заявили про екологічні збитки розміром близько 1 трлн гривень. Загальні втрати України, пов'язані з руйнуванням інфраструктури та втратою економічного потенціалу становлять до 4 млрд доларів на день.

За даними Київської школи економіки близько 860 тис. родин втратили житло від початку повномасштабного вторгнення. Знищено або пошкоджено понад 40 млн м² житлового фонду, також постраждали десятки медустанов і навчально-виховних закладів, торгових центрів і нафтобаз, тисячі метрів автомобільних доріг і залізничного полотна. Окрім прямої шкоди є і супутні втрати, пов'язані з руйнуваннями: зменшення ВВП, відтік інвестицій та робочої сили, зниження туристичної привабливості країни тощо. Зростання рівня безробіття, за приблизними оцінками, перевищило 30%.

Рівень заробітної плати, за експертними оцінками, знизився з 9 до 58% у різних сферах економічної діяльності, а заборгованість із заробітної плати перевищила 3 млрд грн.

Видатки бюджету зросли майже вдвічі через збільшення витрат на оборону, підтримку бізнесу та гуманітарну допомогу. Найбільших втрат зазнають:

1) унаслідок руйнування виробничих потужностей – енергетика, житлово-комунальна сфера, транспорт, металургія, нафтопереробна промисловість, підприємства ОПК;

2) унаслідок фактичного зупинення інвестиційних проектів через надвисокі інвестиційні ризики – будівництво, машинобудування;

3) унаслідок скорочення попиту населення, яке опиняється в окупації, в зоні активних воєнних дій або вимушено покидає Україну (лише через міграцію понад 7,5 млн громадян за межі країни недосформовано приблизно 20% попиту), скорочується економічна активність у сфері послуг та окремих видах промислової діяльності (готельно-ресторанний бізнес, а також сфери економіки, які належать до креативних індустрій, зокрема: виробництво та розповсюдження кіно- та відеофільмів, література й видавнича діяльність, мистецтво, архітектура та дизайн, рекламні агентства, функціонування театральних і концертних залів, музеїв, легка промисловість);

4) через зруйновану транспортну інфраструктуру, заблоковані порти, запроваджені обмеження на транскордонні валютні платежі (крім платежів за критичним імпортом) протягом трьох місяців війни втрачено понад 50% експорту, що, враховуючи значну частку продукції агропромислового комплексу в експорті України, також загрожуює значною мірою світовій продовольчій безпеці;

5) через звуження спектру вітчизняних товарів, дефіцит імпорту енергоресурсів посилюється тиск на інфляцію та валютний курс).

Якщо економіку країни після війни не відновити, її потрібно буде постійно дотувати. І останнє у результаті виходить значно дорожче.

Здається, цей урок світові лідери засвоїли добре. Адже про плани відбудови України говорять уже зараз, попри те, що воєнні дії тривають. 21 квітня Президент України підписав наказ про утворення Національної ради з відновлення України від наслідків війни.

Це консультативно-дорадчий орган, на який поклали обов'язок власне розробити план відновлення.

Згідно з повідомленнями очільника Офісу Президента, цей план уже розробили і презентували у Комітеті з питань економічного розвитку Верховної Ради 2 травня.

На загал його ще не оприлюднили. Але Андрій Єрмак поділився принципами, на яких він побудований:

- повний доступ до ринків ЄС та Великої сімки;
- отримання статусу кандидата, а потім повноправне членство в ЄС;
- побудова економіки на принципах дерегуляції та лібералізації;
- налагодження логістичних маршрутів в західному напрямку;
- перехід від експорту сировини до переробки в тих галузях, які дають найбільшу експортну виручку;
- розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу;
- самодостатність в енергетиці досягатиметься збільшенням видобування власного газу та розвитком атомної енергетики;
- кліматична модернізація;
- локалізація не менше 60%;

Насамперед, перед тим як відбудувати, Україна намагається усіляко мінімізувати різного роду збитки від війни. Йдеться про релокацію бізнесів із зони бойових дій у безпечніші регіони, житло для тимчасово переміщених осіб, і загалом усі заходи, спрямовані на те, щоб люди і підприємства продовжували жити та працювати – відповідно, щоб жила економіка.

Другий важливий етап – документування збитків. З одного боку, воно потрібне, щоб притягнути росію до відповідальності за воєнні злочини в міжнародних судах. Однак з іншого – таке документування допомагає зібрати інформацію про всі руйнування і збитки.

Далі їх можна категоризувати і випрацювати плани для відбудови. Наприклад, в залежності від масштабів руйнувань, будинок може потребувати ремонту або реконструкції, або ж його доведеться відбудувати з нуля. Щоб вирішити, спочатку треба зібрати інформацію про його пошкодження, проаналізувати, і вже на основі цього аналізу обрати, що робити з будинком.

Одразу після завершення воєнних дій потрібно буде відновити критичну інфраструктуру. Зокрема – електромережі, дороги, залізничне сполучення, газопостачання, водогони, інтернет.

Відбудувати школи і лікарні, забезпечити хоча б тимчасовим житлом тих, хто його втратив. На цьому етапі потрібно буде залучати все ще багато гуманітарної допомоги.

Частково це можна робити і до завершення війни – відновлювати найважливіше на звільнених від окупації територіях. Надалі держава і партнери будуть спрямовувати зусилля на відновлення економіки в цілому і її стабільне зростання. Основні зусилля будуть зосереджені на створенні робочих місць і постійних джерел генерування доходів.

Дуже важливо, щоб наша держава мала орієнтир на розвиток країни через підтримку малого бізнесу, бо якщо фокус буде, як завжди, на великі корпорації та монополістів, повернути сюди біженців, що вже перетнули наш кордон, буде вкрай важко». Таким чином, слід констатувати, що повоєнний економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться в руслі чіткої та послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату. Основним пріоритетом такої стратегії має стати зміна бюджетних орієнтирів держави. Тобто, замість переобтяження державного бюджету різного роду соціальними програмами, основний акцент має бути зроблений на фінансуванні оборонних програм та розбудові військово-промислового комплексу, включаючи створення сучасної системи територіальної оборони. Крім того, бюджетне фінансування слід спрямовувати на гарантування населенню базових медичних (соціальна медицина) та освітніх (шкільна освіта) послуг, а також на підтримку закладів культури (музеї, бібліотеки, театри тощо).